

MATERIALNE PRAWO ADMINISTRACYJNE

Wybrane zagadnienia

Elżbieta Ura

SERIA AKADEMICKA

MATERIALNE PRAWO ADMINISTRACYJNE

Wybrane zagadnienia

Elżbieta Ura

SERIA AKADEMICKA

Stan prawny na 31 lipca 2024 r.

Recenzent

Dr hab. Piotr Szreniawski, prof. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej

Wydawca

Izabella Małecka

Redaktor prowadzący

Dorota Lebiedzińska

Opracowanie redakcyjne

Violet Design Wioletta Kowalska

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2024

ISBN 978-83-8358-737-0

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. +48 728 313 462

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
Wprowadzenie.....	11
Rozdział I	
Administracyjnoprawna sytuacja osób fizycznych	13
1. Ewidencja ludności.....	13
2. Sporządzanie aktów stanu cywilnego	19
2.1. Kierownik urzędu stanu cywilnego.....	19
2.2. Akty stanu cywilnego.....	21
2.3. Pojęcie stanu cywilnego	24
2.4. Zasady prowadzenia aktów i rejestrów stanu cywilnego	25
2.5. Zasady rejestracji stanu cywilnego	27
2.6. Sporządzenie aktu urodzenia	28
2.6.1. Obowiązek zgłoszenia urodzenia dziecka	28
2.6.2. Dane wpisywane do aktu urodzenia	30
2.6.3. Rejestracja imienia dziecka	30
2.7. Rejestracja małżeństw.....	34
2.7.1. Formy zawarcia małżeństwa	35
2.7.2. Sporządzenie aktu małżeństwa	39
2.8. Rejestracja zgonów i sporządzenie aktu zgonu.....	41
3. Zmiana imienia i nazwiska	42
4. Dowody osobiste.....	47
5. Dokumenty paszportowe	53
6. Ochrona danych osobowych.....	58
Rozdział II	
Obywatelstwo polskie	63
1. Pojęcie obywatelstwa.....	63
2. Formy nabycia obywatelstwa polskiego	65
3. Repatriacja	70
4. Utrata obywatelstwa polskiego.....	73

Rozdział III

Status prawny cudzoziemców na terytorium RP	75
1. Pojęcie i kategorie cudzoziemców	75
2. Warunki przekroczenia granicy RP	76
3. Pojęcie i rodzaje wiz	78
4. Pobyt cudzoziemców	80
5. Kontrola legalności pobytu	82
6. Zgoda na pobyt ze względów humanitarnych i zgoda na pobyt tolerowany wydawane w procedurze zobowiązania cudzoziemca do powrotu	83
7. Formy ochrony cudzoziemców	86
7.1. Nadanie statusu uchodźcy	86
7.2. Ochrona uzupełniająca	90
7.3. Udzielenie azylu	91
7.4. Ochrona czasowa	92
8. Karta Polaka	92
9. Cudzoziemcy – obywatele Unii Europejskiej	95

Rozdział IV

Mniejszości narodowe i etniczne oraz formy zrzeszania się obywateli	99
1. Mniejszości narodowe i etniczne	99
2. Stowarzyszenia	102
2.1. Pojęcie i cechy stowarzyszenia	102
2.2. Rodzaje stowarzyszeń	105
2.2.1. Stowarzyszenia tzw. rejestrowe	105
2.2.2. Stowarzyszenia zwykłe	109
2.3. Nadzór nad stowarzyszeniami	110
3. Zgromadzenia	112
3.1. Swoboda organizowania zgromadzeń	112
3.2. Pojęcie zgromadzenia i zgromadzenia spontanicznego	114
3.3. Obowiązki organizatora zgromadzenia	116
3.4. Zakaz odbycia zgromadzenia	122
3.5. Uprawnienia i obowiązki organu gminy	125
3.6. Zgromadzenia w uczelniach wyższych	126
4. Partie polityczne	127
5. Wykonywanie wolnych zawodów	128

Rozdział V

Korzystanie z rzeczy i świadczeń publicznych	131
1. Drogi publiczne	131
2. Transport kolejowy	138
3. Sposoby korzystania z wód	140

4. Korzystanie z ofiarności publicznej	146
5. Korzystanie z pomocy społecznej	150
5.1. Pojęcie i cel pomocy społecznej	150
5.2. Świadczenia pomocy społecznej	154
5.3. Realizacja zadań pomocy społecznej	155
5.4. Pomoc osobom niepełnosprawnym	157
6. Korzystanie z zakładów publicznych	160
6.1. Oświata	160
6.1.1. Typy szkół	162
6.1.2. Wychowanie przedszkolne i obowiązek przedszkolny	164
6.1.3. Obowiązek szkolny i obowiązek nauki	165
6.2. Szkolnictwo wyższe	167
6.3. Biblioteki	170
6.4. Muzea	171
7. Zabytki	173

Rozdział VI

Ochrona środowiska	179
1. Definicja i podstawowe zasady ochrony środowiska	179
2. Odpady	184
3. Formy ochrony przyrody	188

Rozdział VII

Bezpieczeństwo państwa oraz bezpieczeństwo i porządek publiczny	195
1. Określenie bezpieczeństwa państwa oraz bezpieczeństwa i porządku publicznego	195
2. System organów w zakresie bezpieczeństwa państwa oraz bezpieczeństwa i porządku publicznego	197
2.1. Formacje administracji rządowej	198
2.1.1. Policja	198
2.1.2. Straż Graniczna	202
2.1.3. Państwowa Straż Pożarna	204
2.1.4. Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencja Wywiadu	208
2.1.5. Centralne Biuro Antykorupcyjne	209
2.1.6. Służba Ochrony Państwa	211
2.1.7. Straż Marszałkowska	212
2.1.8. Krajowa Administracja Skarbowa	212
2.2. Policja administracyjna	213
2.3. Formacje samorządowe	218
2.4. Organizacje społeczne	220
2.5. Podmioty prywatne	223
2.5.1. Ochrona osób i mienia	223

2.5.2. Służby porządkowe organizatora imprezy masowej	225
3. Ochrona informacji niejawnych.....	231
4. Stany nadzwyczajne i stan epidemii	232
5. Zarządzanie kryzysowe	239

Rozdział VIII

Obrona narodowa	243
1. Pojęcie bezpieczeństwa narodowego	243
2. Organy właściwe w sprawach obrony narodowej	244
2.1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej	244
2.2. Biuro Bezpieczeństwa Narodowego.....	245
2.3. Zadania Rady Ministrów w zakresie obronności	245
2.4. Minister Obrony Narodowej.....	246
2.5. Wojewoda	246
3. Siły Zbrojne RP	247
3.1. Rodzaje i zadania Sił Zbrojnych	247
3.2. Żandarmeria Wojskowa	248
3.3. Służba Kontrwywiadu Wojskowego i Służba Wywiadu Wojskowego.....	249
4. Obowiązek obrony Ojczyzny i służba wojskowa	250
Bibliografia.....	255
Skorowidz.....	263

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

k.c.	– ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2023 r. poz. 1610 ze zm.)
k.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2024 r. poz. 17 ze zm.)
Konstytucja RP	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
k.p.a.	– ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 572)
k.r.o.	– ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2023 r. poz. 2809 ze zm.)
p.a.s.c.	– ustawa z 28.11.2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 1378)
RODO / rozporządzenie 2016/679	– rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z 27.04.2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (Dz.Urz. UE L 119, s. 1, ze sprost.)
u.c.	– ustawa z 12.12.2013 r. o cudzoziemcach (Dz.U. z 2024 r. poz. 769)
u.ob.pol.	– ustawa z 2.04.2009 r. o obywatelstwie polskim (Dz.U. z 2023 r. poz. 1989)
u.o.p.	– ustawa z 16.04.2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2023 r. poz. 1336 ze zm.)
u.P.	– ustawa z 6.04.1990 r. o Policji (Dz.U. z 2024 r. poz. 145)
u.rep.	– ustawa z 9.11.2000 r. o repatriacji (Dz.U. z 2022 r. poz. 1105)
u.s.g.	– ustawa z 8.03.1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2024 r. poz. 609 ze zm.)
u.z.z.z.	– ustawa z 5.12.2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (Dz.U. z 2023 r. poz. 1284 ze zm.)

Czasopisma i publikatory

Apel.-W-wa	– Apelacja. Orzecnictwo Sądu Apelacyjnego w Warszawie
AUWr	– Acta Universitatis Wratislaviensis
GSP	– Gdańskie Studia Prawnicze

ONSA	– Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
ONSAiWSA	– Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i Wojewódzkich Sądów Administracyjnych
OSA	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSNP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OTK	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria A
PiP	– Państwo i Prawo
ZOTSiS	– Zbiór Orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości i Sądu

Organy orzekające i inne instytucje

ABW	– Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego
AW	– Agencja Wywiadu
BOA	– Centralny Pododdział Kontrterrorystyczny Policji
BSWP	– Biuro Spraw Wewnętrznych Policji
CBŚP	– Centralne Biuro Śledcze Policji
CUS	– gminne centrum usług społecznych
EETS	– Europejska Usługa Opłaty Elektronicznej
ETPC	– Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu
GOPR	– Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe
KAS	– Krajowa Administracja Skarbowa
KRS	– Krajowy Rejestr Sądowy
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
OSP	– Ochotnicza Straż Pożarna
PIP	– Państwowa Inspekcja Pracy
PSP	– Państwowa Straż Pożarna
RM	– Rada Ministrów
SA	– sąd apelacyjny
SG	– Straż Graniczna
SKW	– Służba Kontrwywiadu Wojskowego
SN	– Sąd Najwyższy
SOP	– Służba Ochrony Państwa
SWW	– Służba Wywiadu Wojskowego
SZ RP	– Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej
TK	– Trybunał Konstytucyjny
TSUE	– Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dawniej ETS)
USC	– urząd stanu cywilnego
UTK	– Urząd Transportu Kolejowego
WOPR	– Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe
WSA	– wojewódzki sąd administracyjny
WSIZiA	– Wyższa Szkoła Informatyki, Zarządzania i Administracji w Warszawie
ZUS	– Zakład Ubezpieczeń Społecznych
ŻW	– Żandarmeria Wojskowa

WPROWADZENIE

Normy materialnego prawa administracyjnego określają wzajemny zakres uprawnień i obowiązków administracji publicznej oraz podmiotów znajdujących się na zewnątrz struktur tej administracji. Zakreślają one również granicę ingerencji administracji w prawa jednostki oraz wyznaczają zakres tego, czego jednostka może oczekiwać od administracji. Jest to najbardziej rozbudowana część prawa administracyjnego – przy jego podziale na prawo ustrojowe, materialne i procesowe. Zawiera równocześnie wiele norm szczegółowych, ulegających częstym zmianom. Tak więc niniejsze opracowanie, będące drugą częścią podręcznika z zakresu prawa administracyjnego, jest jednocześnie jego immanentną składową, albowiem między prawem ustrojowym a materialnym zachodzi ścisły związek. Zagadnienia ustrojowe zawarte zostały zaś w części pierwszej podręcznika.

Normy prawa materialnego można klasyfikować według różnych kryteriów. Jednak żaden podział nie będzie wyczerpujący. Z tego powodu w tej części przedstawiono aktualne rozwiązania prawne wraz z orzecnictwem i poglądami literatury w zakresie wybranych zagadnień prawa administracyjnego materialnego. Dokonano wyboru zagadnień głównie przy uwzględnieniu tych, które określają administracyjnoprawny status osoby fizycznej, możliwość i formy zrzeszania się obywateli, a także prawo do korzystania ze świadczeń publicznych. Ponadto omówiono w zarysie zagadnienia związane z obywatelstwem polskim oraz statusem cudzoziemców na terytorium RP. W dalszych rozdziałach zaprezentowano podstawowe kwestie dotyczące ochrony środowiska, bezpieczeństwa państwa oraz bezpieczeństwa i porządku publicznego, a także administracji obrony narodowej, uznając, iż zagadnienia te są ważne nie tylko z punktu widzenia państwa, ale i poszczególnych jednostek.

Z uwagi na częstotliwość zmian w zakresie przepisów prawa materialnego, przedstawianie zagadnień ograniczone zostanie do instytucji podstawowych, bez wnikania w rozwiązania szczegółowe. Taki układ, z odesłaniem w treści do aktualnej podstawy prawnej oraz podane przykłady z orzecnictwa sądowego i poglądów doktryny, pozwoli osobom zainteresowanym na poszerzanie wiedzy w danym zakresie.

Ograniczenie do przedstawienia wybranych zagadnień prawa materialnego wynika głównie z faktu, że jest to najbardziej rozbudowana część prawa administracyjnego i jednocześnie najbardziej zmienna. W tej sytuacji nie byłoby nawet możliwe ukazanie rozwiązań materialnych w całości.

Podręcznik przeznaczony jest przede wszystkim dla studentów kierunków prawnych, administracyjnych i bezpieczeństwa wewnętrznego. Będzie też niewątpliwie pomocny pracownikom administracji oraz wszystkim, których prawo administracyjne z różnych względów interesuje.

Podręcznik uwzględnia stan prawny na dzień 31.07.2024 r.

Rozdział I

ADMINISTRACYJNOPRAWNA SYTUACJA OSÓB FIZYCZNYCH

1. Ewidencja ludności

Ustawa o ewidencji ludności została uchwalona w dniu 24.09.2010 r.¹

1

Zgodnie z definicją legalną zawartą w art. 2 tej ustawy **ewidencja ludności polega na rejestracji określonych w ustawie podstawowych danych identyfikujących tożsamość oraz status administracyjnoprawny osób fizycznych**. Prowadzona jest w Powszechnym Elektronicznym Systemie Ewidencji Ludności, który stanowi rejestr PESEL oraz w rejestrach mieszkańców prowadzonych w systemie teleinformatycznym.

Ewidencja jest urzędowym rejestrem danych o urodzeniu, zmianie stanu cywilnego, zmianie imienia i nazwiska, obywatelstwie, miejscu zamieszkania, dokumentach tożsamości oraz zgonie.

Ewidencja ludności służy zbieraniu informacji o miejscu zamieszkania i pobytu osób, a więc rejestracji stanu faktycznego (wyrok NSA z 14.01.2014 r., II OSK 1885/12²). Celem prowadzenia ewidencji ludności jest rejestrowanie faktycznego miejsca pobytu osób w określonym czasie, nie zaś rozstrzyganie o przysługujących im bądź nie prawach do poszczególnych nieruchomości (wyrok NSA z 8.11.2011 r., II OSK 1588/10³).

2

Rejestr PESEL jest centralnym zbiorem danych prowadzonym w systemie teleinformatycznym. Dostęp do rejestru w celu realizacji zadań określonych w ustawie posiadają: organ gminy, kierownik urzędu stanu cywilnego, organy paszportowe, wojewoda, minister właściwy do spraw wewnętrznych oraz minister właściwy do spraw informatyzacji. Utrzymanie i rozwój rejestru PESEL, w celu realizacji zadań określonych w ustawie,

¹ Dz.U. z 2022 r. poz. 1191 ze zm.

² LEX nr 1452823.

³ LEX nr 1151937.

zapewnia minister właściwy do spraw informatyzacji. Do rejestru wprowadzane są dane związane z tożsamością osoby i jej statusem administracyjnoprawnym. Rejestracji danych w rejestrze PESEL dokonują kierownicy urzędów stanu cywilnego – w zakresie aktów stanu cywilnego oraz zmiany imienia i nazwiska, wojewodowie i minister właściwy do spraw wewnętrznych, a także organy gmin wydające dowody osobiste oraz w zakresie zameldowania i wymeldowania – każdy organ w sferze danych objętych swoją właściwością.

Numer PESEL jest to numer identyfikacyjny nadany osobie, której dane gromadzone są w rejestrze PESEL i rejestrze mieszkańców. Jest to jedenastocyfrowy symbol numeryczny, jednoznacznie identyfikujący osobę fizyczną, zawierający datę urodzenia, numer porządkowy, oznaczenie płci oraz liczbę kontrolną, przy czym:

- 1) data urodzenia jest zawarta w pierwszych 6 cyfrach w następującej kolejności: 2 ostatnie cyfry roku urodzenia, miesiąc urodzenia wraz z zakodowanym stuleciem urodzenia oraz dzień urodzenia;
- 2) stulecie urodzenia kodowane jest poprzez dodanie do liczby oznaczającej miesiąc urodzenia:
 - a) liczby 80 – w przypadku osób urodzonych w latach 1800–1899,
 - b) liczby 0 – w przypadku osób urodzonych w latach 1900–1999,
 - c) liczby 20 – w przypadku osób urodzonych w latach 2000–2099;
- 3) liczby oznaczające rok, miesiąc lub dzień, będące liczbami jednocyfrowymi, poprzedza się cyfrą „0”, z zastrzeżeniem zasady określonej w pkt 2;
- 4) numer porządkowy osoby zawarty jest w cyfrach od 7 do 10, przy czym ostatnia cyfra numeru porządkowego zawiera oznaczenie płci: cyfrę parzystą (w tym „0”) dla kobiet, a cyfrę nieparzystą dla mężczyzn;
- 5) 11. cyfra numeru PESEL jest liczbą kontrolną umożliwiającą elektroniczną kontrolę poprawności nadanego numeru identyfikacyjnego.

Raz nadany numer PESEL nie może być ponownie nadany innej osobie.

Numer PESEL jest nadawany z urzędu, z wyjątkiem obywateli polskich zamieszkujących poza granicami RP ubiegających się o polski dokument tożsamości, którym numer PESEL nadawany jest na wniosek. **Nadaje go minister właściwy do spraw informatyzacji** i jest to **czynność materialno-techniczna**. Numer PESEL jest zmieniany w przypadku: sprostowania daty urodzenia; zmiany płci; nadania numeru PESEL na skutek omyłki organu administracji publicznej mającej wpływ na numer PESEL lub wprowadzenia w błąd organu administracji publicznej co do tożsamości osoby. Osoba, której zmieniono numer PESEL, nie może posługiwać się poprzednio nadanym numerem PESEL od chwili powiadomienia o zmianie przez organ, który wystąpił o zmianę numeru.

Minister właściwy do spraw informatyzacji prowadzi również **rejestr zastrzeżeń numerów PESEL** w celu zapobiegania negatywnym konsekwencjom negatywnego wyko-

rzystania danych osobowych osób, które dokonają zastrzeżenia numeru PESEL. Rejestr prowadzony jest w systemie teleinformatycznym.

Rejestr mieszkańców jest prowadzony zgodnie z właściwością miejscową przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta), określanym w ustawie jako organ gminy. **Obowiązek meldunkowy**⁴ obywateli polskich przebywających na terytorium RP polega na:

- 1) zameldowaniu się w miejscu pobytu stałego lub czasowego;
- 2) wymeldowaniu się z miejsca pobytu stałego lub czasowego;
- 3) zgłoszeniu wyjazdu poza granice Rzeczypospolitej Polskiej oraz powrotu z wyjazdu poza granice Rzeczypospolitej Polskiej.

Za osobę nieposiadającą zdolności do czynności prawnych lub posiadającą ograniczoną zdolność do czynności prawnych obowiązek meldunkowy wykonuje jej przedstawiciel ustawowy, opiekun prawny lub inna osoba sprawująca nad nią faktyczną opiekę w miejscu ich wspólnego pobytu.

Pobytem stałym jest zamieszkanie w określonej miejscowości pod oznaczonym adresem z zamiarem stałego przebywania. Sam zamiar pobytu pod oznaczonym adresem nie stanowi jeszcze o zamieszkaniu tam osoby, ponieważ zamiar ten musi być połączony z faktem przebywania, który polega na rzeczywistym skoncentrowaniu w danym miejscu swoich osobistych i życiowych interesów (wyrok NSA z 17.04.2009 r., II OSK 880/08⁵). Miejscem stałego pobytu jest miejsce, w którym koncentrują się wszystkie codzienne sprawy życiowe. Oznaczenie domu letniskowego nazwą ulicy i numerem działki mieszczącej się przy tej ulicy spełnia wymogi adresu w rozumieniu ustawy (wyrok NSA z 24.09.2010 r., II OSK 1484/09⁶).

Dla zaistnienia przesłanki opuszczenia miejsca pobytu konieczne jest, aby fizycznemu przebywaniu osoby w innym miejscu pobytu stałego towarzyszył zamiar stałego związania się z tym innym miejscem, urządzenia w nim swego trwałego centrum życiowego i zerwania wszelkich więzów z dotychczasowym miejscem zamieszkania. Gdyby zamiaru opuszczenia lokalu wskazany podmiot nie wyraził w sposób jasny, rolę postępowania administracyjnego jest weryfikacja, czy okoliczności sprawy wskazują na istnienie po jego stronie zamiaru trwałego zerwania więzi z miejscem zameldowania (wyrok WSA w Krakowie z 7.02.2024 r., III SA/Kr 1071/23⁷). Przez trwałe opuszczenie miejsca stałego pobytu należy rozumieć przebywanie poza tym miejscem z równoczesnym zerwaniem związków z lokalem dotychczasowym, połączone z brakiem woli powrotu do miejsca swojego dotychczasowego zameldowania. Przyjmuje się, że opuszczenie miejsca po-

⁴ B. Klukowska, *O zameldowaniach i dowodach osobistych*, Warszawa 1987; G. Zalas, *Ewidencja ludności. Decyzje administracyjne w orzecznictwie sądowym (wybrane zagadnienia)*, „Casus” 1999/14, s. 16 i n.

⁵ LEX nr 555316.

⁶ LEX nr 746576.

⁷ LEX nr 3690799.

bytu ma charakter trwały również wtedy, gdy dana osoba obiektywnie nie może już zrealizować swojej woli przebywania w lokalu (wyrok WSA w Gdańsku z 18.01.2024 r., III SA/Gd 109/23⁸).

Właściciel nieruchomości nie składa oświadczenia wyrażającego zgodę na zameldowanie, bo to stanowi czynność rejestracyjną uzależnioną od pobytu pod danym adresem wraz z zamiarem takiego pobytu (wyrok NSA z 4.12.2019 r., II OSK 3056/18⁹).

Pobytem czasowym jest przebywanie bez zamiaru zmiany miejsca pobytu stałego w innej miejscowości pod oznaczonym adresem lub w tej samej miejscowości, lecz pod innym adresem. W istotę pobytu czasowego, zgodnie z art. 25 ust. 2 ustawy o ewidencji ludności wpisuje się fakt, że w odróżnieniu od pobytu stałego, nie towarzyszy mu zamiar danej osoby stałego przebywania pod oznaczonym adresem. Zatem jego istotą jest przebywanie w określonym miejscu „jakiś czas”, dający się określić. Stąd też ustawodawca dla celów rejestrowych wymaga, aby osoba zgłaszająca pobyt czasowy podała także, jak długo będzie on trwał (wyrok NSA z 12.04.2019 r., II OSK 1404/17¹⁰).

Miejscem pobytu stałego lub czasowego osoby zatrudnionej na statku żeglugi śródlądowej lub morskiej albo zamieszkującej w związku z wykonywaniem pracy w ruchomym urządzeniu mieszkalnym, jest siedziba pracodawcy zatrudniającego tę osobę.

- 4 **Obywatel polski** przebywający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest **obowiązany zameldować** się w miejscu pobytu stałego lub czasowego najpóźniej w **30. dniu**, licząc od dnia przybycia do tego miejsca. Równocześnie można mieć jedno miejsce pobytu stałego i jedno miejsce pobytu czasowego.

Obywatel polski dokonuje zameldowania się na pobyt stały lub czasowy na piśmie utrwalonym w postaci:

- 1) papierowej – na formularzu opatrzonym własnoręcznym podpisem, w **organie gminy właściwym ze względu na położenie nieruchomości**, w której zamieszkuje;
- 2) elektronicznej – na formularzu opatrzonym kwalifikowanym podpisem elektronicznym, podpisem zaufanym albo podpisem osobistym, umożliwiającym wprowadzenie danych do rejestru PESEL.

Brak potwierdzenia pobytu w formularzu zgłoszeniowym nie stanowi negatywnej przesłanki do zameldowania pod adresem wskazanym w zgłoszeniu, ale skutkuje niemożnością dokonania zameldowania w formie czynności materialno-technicznej, prowadząc do konieczności wszczęcia postępowania administracyjnego zmierzającego do

⁸ LEX nr 3667903.

⁹ LEX nr 2865671.

¹⁰ LEX nr 2681825.

orzeczenia w formie decyzji administracyjnej (wyrok WSA w Szczecinie z 13.06.2019 r., II SA/Sz 449/19¹¹). Przy zameldowaniu na pobyt czasowy należy wskazać **deklarowany okres pobytu** w tym miejscu.

Jeżeli dane zgłoszone do zameldowania lub wymeldowania budzą wątpliwości, o zameldowaniu lub wymeldowaniu rozstrzyga organ gminy w drodze decyzji administracyjnej, po przeprowadzonym postępowaniu wyjaśniającym zgodnie z przepisami ustawy z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego¹², przy uwzględnieniu w szczególności zasady ogólnej prawdy obiektywnej (art. 7), zasady szczególnej postępowania dowodowego wymagającego zebrania i oceny materiału dowodowego (art. 77 § 1) oraz zasady swobodnej oceny dowodów (art. 80). Wątpliwości co do stałego lub czasowego charakteru pobytu osoby pod deklarowanym adresem rozstrzyga organ gminy również w drodze decyzji administracyjnej.

Organ dokonujący zameldowania na pobyt stały wydaje z urzędu **zaświadczenie o zameldowaniu** na pobyt stały. Zaświadczenie o zameldowaniu na pobyt czasowy wydawane jest osobie na jej wniosek. Zaświadczenia są ważne do chwili zmiany miejsca zameldowania, przy czym zaświadczenie o zameldowaniu na pobyt czasowy jest ważne nie dłużej niż do upływu terminu zameldowania. Wydanie zaświadczenia jest czynnością materialno-techniczną, zaś samo zaświadczenie jest urzędowym potwierdzeniem określonych faktów lub stanu prawnego, a jego istota sprowadza się do tego, że nie rozstrzyga ono o żadnych prawach lub obowiązkach i nie tworzy nowej sytuacji prawnej. Wydane zaświadczenie, ze swojej istoty, ma tylko potwierdzać istnienie określonych faktów lub stanu prawnego.

Obywatel polski, który **wyjeżdża z kraju z zamiarem stałego pobytu poza granicami** Rzeczypospolitej Polskiej, jest obowiązany zgłosić swój wyjazd, co skutkuje wymeldowaniem z miejsca pobytu stałego i czasowego. Jeżeli wyjazd następuje **bez zamiaru stałego pobytu** na okres dłuższy niż **6 miesięcy**, obywatel jest obowiązany zgłosić swój wyjazd oraz powrót. Zgłoszeń dokonuje się najpóźniej w dniu opuszczenia miejsca pobytu stałego lub czasowego na piśmie utrwalonym w postaci papierowej lub elektronicznej. 5

Jest faktem powszechnie znanym, że osoby pracujące „za granicą” mimo długotrwałego tam przebywania, powracają do miejsca stałego pobytu, choćby na krótko, bo stanowi ich centrum życiowe, mimo że wiele czynności dnia codziennego siłą rzeczy wykonują w miejscu, w którym pracują. Przebywanie tych osób poza miejscem stałego pobytu jest zatem związane tylko i wyłącznie z tymi okolicznościami, a nie w związku z podjęciem decyzji o utworzeniu w innym niż miejsce stałego pobytu, ośrodka

¹¹ LEX nr 2688471.

¹² Dz.U. z 2024 r. poz. 572.

swoich życiowych, osobistych i materialnych interesów (wyrok WSA w Szczecinie z 19.01.2023 r., II SA/Sz 823/22¹³).

Obywatel polski, który **opuszcza miejsce pobytu** stałego albo opuszcza miejsce pobytu czasowego przed upływem deklarowanego okresu pobytu, **obowiązany jest się wymeldować**. Wymeldowania dokonuje na piśmie utrwalonym w postaci papierowej lub elektronicznej. Obywatel polski może wymeldować się z miejsca pobytu stałego lub czasowego, dokonując zameldowania w nowym miejscu pobytu.

- 6 Organem właściwym do zameldowania i wymeldowania jest organ gminy (wójt, burmistrz, prezydent miasta). **Zameldowanie i wymeldowanie w sytuacji zgłoszenia o wymeldowaniu jest czynnością materialno-techniczną** organu gminy. Wymeldowanie, a więc usunięcie określonego podmiotu z rejestru mieszkańców pod określonym adresem, może nastąpić w formie czynności materialno-technicznej właściwego organu, gdy osoba zameldowana sama zgłasza, że nie będzie już przebywała pod danym adresem, względnie w odróżnieniu od zameldowania czy też dobrowolnego wymeldowania, stanowi rozstrzygnięcie właściwego organu dokonywane w drodze decyzji administracyjnej, gdy zostaną spełnione ustawowe przesłanki, a więc osoba, opuszczając lokal, nie zgłasza tego faktu organowi w celu dokonania czynności wymeldowania (wykreślenia z ewidencji pod danym adresem; wyrok NSA z 5.05.2011 r., II OSK 779/10¹⁴). Celem decyzji o wymeldowaniu jest doprowadzenie do zgodności faktycznego miejsca pobytu osoby z miejscem rejestracji, ma więc ona charakter ewidencyjny i służy jedynie aktualizacji i doprowadzeniu do zgodności pomiędzy miejscem zamieszkania a miejscem zameldowania (wyrok WSA w Krakowie z 28.03.2012 r., III SA/Kr 1302/11¹⁵).
- 7 **W drodze decyzji administracyjnej** organ gminy rozstrzyga w przypadkach:
- 1) dotyczących zameldowania lub wymeldowania, jeżeli dane zgłoszone do zameldowania lub wymeldowania budzą wątpliwości;
 - 2) rozstrzygania wątpliwości co do stałego lub czasowego charakteru pobytu osoby pod deklarowanym adresem;
 - 3) wymeldowania obywatela polskiego, który opuścił miejsce pobytu stałego albo opuścił miejsce pobytu czasowego przed upływem deklarowanego okresu pobytu i nie dopełnił obowiązku wymeldowania się; decyzja wydawana jest w tym przypadku z urzędu lub na wniosek właściciela.

Postępowanie w sprawie wymeldowania wymaga ustalenia tego, czy nastąpiło faktyczne opuszczenie miejsca pobytu stałego i zbadania trwałości oraz dobrowolności zamiaru jego opuszczenia (wyrok NSA z 14.07.2020 r., II OSK 996/20¹⁶). Przez dobrowolność

¹³ LEX nr 3489815.

¹⁴ LEX nr 992629.

¹⁵ LEX nr 1139233.

¹⁶ LEX nr 3062136.

rozumie się nie tylko opuszczenie lokalu z własnej woli, tj. bez przymusu, ale także sytuację, w której, niezależnie od okoliczności opuszczenia lokalu, opuszczający lokal nie podejmuje żadnych działań zmierzających do przywrócenia możliwości przebywania w lokalu. O opuszczeniu lokalu można mówić także wówczas, gdy osoba, która opuściła lokal wskutek przeszkód stawianych przez jego właściciela (tj. wbrew własnej woli), nie skorzystała z przysługujących jej środków prawnych umożliwiających powrót do lokalu, których podjęcie doprowadziłoby do uznania działań dysponenta lokalu za bezprawne (wyrok NSA z 16.07.2020 r., II OSK 686/20¹⁷).

Zgłoszenie zgonu dokonane w urzędzie stanu cywilnego, zgodnie z przepisami ustawy z 28.11.2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego¹⁸, zastępuje wymeldowanie osoby zmarłej z miejsca pobytu stałego i czasowego.

Zadania organów gminy z zakresu ewidencji ludności są **zadaniami zleconymi administracji rządowej**. Organem wyższego stopnia w stosunku do organów gmin w zakresie wydawanych rozstrzygnięć administracyjnych jest wojewoda. Wojewoda sprawuje też nadzór nad działalnością organów gmin w zakresie realizacji obowiązków określonych w ustawie o ewidencji ludności. Nadzór nad działalnością wojewody w zakresie realizacji obowiązków wynikających z tej ustawy sprawuje minister właściwy do spraw wewnętrznych. Sprawowanie nadzoru polega na: przeprowadzaniu kontroli, w tym na badaniu prawidłowości prowadzonych przez wojewodę postępowań administracyjnych i terminowości załatwiania spraw z zakresu spraw określonych w ustawie oraz na kształtowaniu jednolitej polityki w zakresie realizacji obowiązków określonych w ustawie i kontroli wykonywania ustalonych sposobów postępowania.

2. Sporządzanie aktów stanu cywilnego

Prawo o aktach stanu cywilnego weszło w życie z dniem 1.03.2015 r. Zgodnie z art. 2 ust. 1 p.a.s.c. stanem cywilnym jest sytuacja prawna osoby wyrażona przez cechy indywidualizujące osobę, kształtowana przez zdarzenia naturalne, czynności prawne lub orzeczenia sądów, lub decyzje organów, stwierdzona w akcie stanu cywilnego.

2.1. Kierownik urzędu stanu cywilnego

Kierownikiem urzędu stanu cywilnego (USC) jest wójt (burmistrz, prezydent miasta). W okręgach liczących poniżej 50 000 mieszkańców wójt (burmistrz, prezydent miasta) zatrudnia zastępcę kierownika USC oraz może zatrudnić inną osobę na stanowisku kierownika USC. W okręgach liczących powyżej 50 000 mieszkańców wójt (burmistrz,

¹⁷ LEX nr 3040199.

¹⁸ Dz.U. z 2023 r. poz. 1378 ze zm.

prezydent miasta) zatrudnia inną osobę na stanowisku kierownika USC oraz może zatrudnić zastępcę lub zastępców kierownika USC. Oznacza to, że w okręgach liczących powyżej 50 000 mieszkańców funkcjonuje zawsze: wójt – jako kierownik USC z mocy ustawy i osoba zatrudniona na stanowisku kierownika USC oraz może funkcjonować układ: wójt – jako kierownik USC z mocy ustawy, osoba zatrudniona na stanowisku kierownika USC oraz zastępcę (zastępcy) kierownika USC. W okręgach liczących poniżej 50 000 mieszkańców istnieje zawsze układ: wójt – jako kierownik USC z mocy ustawy i zastępcę kierownika USC oraz może być układ: wójt – jako kierownik USC z mocy ustawy, zastępcę kierownika USC i kierownik USC zatrudniony przez wójta.

Nie jest zastępcą kierownika USC zastępcę wójta.

- 10 Kierownik USC jest pracownikiem samorządowym. **Stosunek pracy** z zatrudnionym przez wójta kierownikiem USC nawiązany zostaje na **podstawie umowy o pracę**.

Czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego są dokonywane przez kierownika lub zastępcę kierownika USC. Uprawnienia i obowiązki kierownika USC przysługują i są wykonywane również przez zastępcę kierownika USC.

- 11 Kierownik USC może na piśmie utrwalonym w postaci papierowej lub w postaci elektronicznej, opatrzonym kwalifikowanym podpisem elektronicznym, upoważnić pracownika urzędu stanu cywilnego, a wójt (burmistrz, prezydent miasta) może upoważnić pisemnie innego pracownika do wydawania odpisów aktów stanu cywilnego, zaświadczeń o zamieszczonych lub niezamieszczonych w rejestrze stanu cywilnego danych dotyczących wskazanej osoby oraz zamieszczania przypisków, z wyjątkiem przypisków zamieszczanych przy akcie stanu cywilnego na podstawie uznania orzeczenia organu państwa obcego lub na podstawie innego dokumentu pochodzącego od organu państwa obcego, a niewymagającego uznania albo odpisu zagranicznego dokumentu stanu cywilnego przekazanego do urzędu stanu cywilnego w wykonaniu umowy międzynarodowej przewidującej wzajemną wymianę informacji w zakresie stanu cywilnego. Upoważnienia takiego nie może dokonać zastępcę kierownika USC.
- 12 **Do wyłącznej kompetencji kierownika USC** należy rejestracja stanu cywilnego obejmująca:
- 1) sporządzanie aktów urodzenia, małżeństwa i zgonu;
 - 2) nanoszenie wzmianek dodatkowych w akcie stanu cywilnego;
 - 3) sporządzanie protokołów o oświadczeniach zmieniających stan cywilny lub wpływających na treść aktu stanu cywilnego (np. oświadczenie o zmianie imienia dziecka, o powrocie rozwiedzionego małżonka do nazwiska noszonego przed zawarciem małżeństwa);
 - 4) sporządzanie testamentów (na podstawie art. 951 § 1 k.c., zgodnie z którym spadkodawca może sporządzić testament także w ten sposób, że w obecności dwóch

świadków oświadczy swoją ostatnią wolę ustnie wobec wójta, burmistrza lub prezydenta miasta, starosty, marszałka województwa, sekretarza powiatu albo gminy lub kierownika urzędu stanu cywilnego)¹⁹.

2.2. Akty stanu cywilnego

Zgodnie z ustawą **aktem stanu cywilnego jest wpis** o urodzeniu, małżeństwie albo zgonie w rejestrze stanu cywilnego wraz z treścią późniejszych wpisów wpływających na treść lub ważność tego aktu. Akt stanu cywilnego jest sporządzony z chwilą dokonania powyższego wpisu w rejestrze stanu cywilnego. Wpis ten ma **charakter deklaratoryjny**. Potwierdza on zaistniałe fakty, nie tworząc nowego stanu prawnego. Akty stanu cywilnego powinny zawierać tylko dane określone przez prawo²⁰.

13

Podstawowymi aktami stanu cywilnego są: akt urodzenia, akt małżeństwa, akt zgonu. Akty stanu cywilnego oznacza się w rejestrze stanu cywilnego oddzielnie dla każdego rodzaju zdarzenia: urodzenia, małżeństwa albo zgonu, i odrębnie dla każdego roku kalendarzowego.

Akt stanu cywilnego jest sporządzony z chwilą dokonania wpisu o urodzeniu, małżeństwie albo zgonie w rejestrze stanu cywilnego. Czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego innych niż akty stanu cywilnego dokonuje się w formie decyzji administracyjnej albo czynności materialno-technicznej. Odmowa dokonania czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego następuje w formie decyzji administracyjnej.

Rejestracja stanu cywilnego jest wykonywana przez gminy w urzędach stanu cywilnego jako **zadanie zlecone z zakresu administracji rządowej**. Gmina jest okręgiem rejestracji stanu cywilnego.

Kierownik urzędu stanu cywilnego przed rejestracją zdarzenia sprawdza, czy nie zostało ono uprzednio zarejestrowane w formie aktu stanu cywilnego w rejestrze stanu cywilnego. Dokonując czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego, kierownik urzędu stanu cywilnego, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, dokonuje sprawdzenia danych zawartych w PESEL.

Rejestracji stanu cywilnego dokonuje się na podstawie dowodów potwierdzających prawdziwość zgłoszonych danych. W przypadku uznania tych dowodów za niewystarczające stan faktyczny ustala się w postępowaniu wyjaśniającym.

¹⁹ Szerzej M. Ura, *Kierownik urzędu stanu cywilnego w systemie organów administracji publicznej*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Prawa i Administracji UMCS Studia Iuridica Lublinensia” 2008/10, s. 150 i n.

²⁰ B. Kotowicz, A. Kurzawa, B. Opaliński, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2022.

Informacje o okolicznościach i podstawie rejestracji urodzenia, małżeństwa albo zgonu zamieszcza się w akcie stanu cywilnego jako **adnotację**.

- 14 Wpis wpływający na treść lub ważność aktu stanu cywilnego dołącza się do aktu stanu cywilnego w formie **wzmianki dodatkowej**. Podstawę do dołączenia wzmianki dodatkowej stanowią prawomocne orzeczenia sądów; ostateczne decyzje administracyjne i decyzje administracyjne o zmianie imienia lub nazwiska; odpisy z aktów stanu cywilnego; protokoły sporządzane przez kierowników USC albo konsulów z czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego, które wymagają dołączenia wzmianek dodatkowych do aktów stanu cywilnego; odpisy zagranicznych dokumentów stanu cywilnego lub innych dokumentów pochodzących od organów obcego państwa, niewymagające uznania oraz inne dokumenty mające wpływ na treść lub ważność aktu. Wzmiankę dodatkową o zmianie imienia lub nazwiska rodzica lub rodziców osoby pełnoletniej dołącza się do aktu urodzenia lub aktu małżeństwa tej osoby, jeżeli wystąpi ona z takim wnioskiem.
- 15 Ponadto w aktach stanu cywilnego zamieszczane są **przypiski**. Są to informacje o innych aktach stanu cywilnego dotyczących tej samej osoby oraz informacje wpływające na stan cywilny tej osoby. Sporządzając akt stanu cywilnego lub dołączając do niego wzmiankę dodatkową, niezwłocznie zamieszcza się przypiski przy innych aktach stanu cywilnego dotyczących tej samej osoby.

Dokumenty stanowiące podstawę sporządzenia aktu stanu cywilnego lub dokumenty złożone po sporządzeniu aktu stanu cywilnego stanowiące podstawę do dołączenia wzmianki dodatkowej do aktu stanu cywilnego lub stanowiące podstawę zamieszczenia przypisku przy innych aktach stanu cywilnego stanowią **akta zbiorowe rejestracji stanu cywilnego**, które są gromadzone w **rejestrze stanu cywilnego**, jeżeli zostały sporządzone na piśmie utrwalonym w postaci elektronicznej. W rejestrze mogą być gromadzone akta zbiorowe rejestracji stanu cywilnego sporządzone na piśmie utrwalonym w postaci papierowej jako odwzorowanie cyfrowe lub może być zamieszczany opis tych dokumentów.

- 16 Akty stanu cywilnego mają istotne znaczenie procesowe, gdyż **stanowią wyłączny dowód zdarzeń w nich stwierdzonych**. Ich niezgodność z prawdą może być udowodniona jedynie w postępowaniu nieprocesowym o unieważnienie lub sprostowanie aktu stanu cywilnego.

Akt podlega **sprostowaniu**, jeżeli zawiera dane niezgodne z danymi zawartymi w aktach zbiorowych rejestracji stanu cywilnego lub z innymi aktami stanu cywilnego, o ile stwierdzają one zdarzenie wcześniejsze i dotyczą tej samej osoby lub jej wstępnych, albo z zagranicznymi dokumentami stanu cywilnego. **Sprostowania dokonuje** z urzędu, na wniosek osoby, której ten akt dotyczy, lub jej przedstawiciela ustawowego, na wniosek osoby mającej w tym interes prawny lub prokuratora, **kierownik urzędu stanu cywil-**

nego, który go sporządził. Sprostowanie następuje w **formie czynności materialno-technicznej**. Kierownik urzędu stanu cywilnego, dokonując sprostowania, wydaje wnioskodawcy odpis zupełny sprostowanego aktu stanu cywilnego. Sprostowaniu przez kierownika urzędu stanu cywilnego mogą podlegać „niezgodne dane”, co wymaga przede wszystkim rozważenia, które akty zawierają dane niezgodne, a które odpowiadają prawdzie. Nie chodzi tylko o zapewnienie spójności rejestru, ale odzwierciedlenie obiektywnej prawdy, zgodnej z rzeczywistością. Organ może rozstrzygnąć samodzielnie tę kwestię, jeżeli dysponuje niebudzącymi wątpliwości dokumentami, które mu na to zezwalają (wyrok WSA w Olsztynie z 19.03.2019 r., II SA/Ol 96/19²¹).

Jeżeli sprostowanie aktu stanu cywilnego jest niemożliwe na podstawie akt zbiorowych rejestracji stanu cywilnego lub innych aktów stanu cywilnego, sprostowania **dokonuje sąd w postępowaniu nieprocesowym**, na wniosek osoby zainteresowanej, prokuratora lub kierownika urzędu stanu cywilnego.

Akt stanu cywilnego, który nie zawiera wszystkich wymaganych danych, podlega **uzupełnieniu** przez kierownika urzędu stanu cywilnego, który go sporządził, na podstawie innych aktów stanu cywilnego, akt zbiorowych rejestracji stanu cywilnego prowadzonych dla tego aktu i innych dokumentów mających wpływ na stan cywilny. Uzupełnienie następuje z urzędu, na wniosek osoby, której ten akt dotyczy, lub jej przedstawiciela ustawowego, na wniosek osoby mającej w tym interes prawny lub prokuratora, **w formie czynności materialno-technicznej**.

17

Uzupełnienia aktu zgonu dokonuje sąd w postępowaniu nieprocesowym, na wniosek osoby zainteresowanej lub prokuratora, jeżeli akt zgonu nie zawiera daty lub godziny zgonu, a dane te nie wynikają z akt zbiorowych rejestracji stanu cywilnego stanowiących podstawę sporządzenia aktu zgonu.

Unieważnienia aktu stanu cywilnego lub dołączonej do niego wzmianki dodatkowej dokonuje sąd w postępowaniu nieprocesowym, na wniosek osoby zainteresowanej, prokuratora lub kierownika urzędu stanu cywilnego, jeżeli akt ten lub wzmianka stwierdzają zdarzenie niezgodne ze stanem faktycznym lub stwierdzono uchybienia, które zmniejszają jego moc dowodową. W razie unieważnienia aktu sąd może postanowić o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego.

Unieważnienia wzmianki dodatkowej dokonuje z urzędu, w formie czynności materialno-technicznej, kierownik urzędu stanu cywilnego, który sporządził wzmiankę, jeżeli wzmiankę tę:

- 1) dołączono do niewłaściwego aktu stanu cywilnego;
- 2) błędnie sporządzono z przyczyn technicznych lub w wyniku niewłaściwego zastosowania funkcjonalności rejestru stanu cywilnego.

²¹ LEX nr 2641598.

Jeżeli z aktu stanu cywilnego z unieważnioną wzmianką dodatkową wydano wcześniej odpis, kierownik urzędu stanu cywilnego zawiadamia podmiot, który otrzymał odpis, o unieważnieniu tej wzmianki.

Unieważniony akt stanu cywilnego nie podlega ujawnieniu i nie wydaje się z niego odpisów. W przypadku unieważnienia na żądanie sądu wydaje się odpis zupełny tego aktu. Na wniosek osoby, której akt dotyczy, lub osoby mającej interes prawny można wydać odpis zupełny unieważnionego aktu. Odpis zupełny unieważnionego aktu wydaje kierownik urzędu stanu cywilnego, który sporządził ten akt.

Unieważnienia aktu lub aktów stanu cywilnego stwierdzających to samo zdarzenie, a błędnie zarejestrowanych w rejestrze stanu cywilnego z przyczyn technicznych lub w wyniku niewłaściwego zastosowania funkcjonalności rejestru stanu cywilnego dokonuje z urzędu, w formie czynności materialno-technicznej, kierownik urzędu stanu cywilnego, który dokonał błędnej rejestracji, dołączając do każdego z unieważnionych aktów wzmiankę dodatkową o jego unieważnieniu. Czynności niezbędne do unieważnienia kierownik urzędu stanu cywilnego podejmuje niezwłocznie po stwierdzeniu błędnej rejestracji. Jeżeli w rejestrze stanu cywilnego zarejestrowano z innych przyczyn niż wskazane więcej niż jeden akt stanu cywilnego stwierdzający to samo zdarzenie, a okoliczności wskazane w każdym z tych aktów nie budzą wątpliwości, że przedmiotem rejestracji w każdym z nich jest to samo zdarzenie, wojewoda właściwy dla kierownika urzędu stanu cywilnego, który zarejestrował ostatni akt, unieważnia akt lub akty w formie decyzji administracyjnej. Postępowanie w tym zakresie wszczyna się z urzędu lub na wniosek osoby, której akt dotyczy, osoby mającej w tym interes prawny lub prokuratora.

- 18 **Ustalenia treści aktu stanu cywilnego** dokonuje sąd w postępowaniu nieprocesowym, jeżeli postanowił o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego albo na wniosek osoby zainteresowanej, prokuratora lub kierownika urzędu stanu cywilnego, jeżeli:
- 1) unieważniony akt stanu cywilnego ma być zastąpiony nowym aktem;
 - 2) akt urodzenia lub akt małżeństwa nie został sporządzony i nie może go sporządzić kierownik urzędu stanu cywilnego.

2.3. Pojęcie stanu cywilnego

- 19 **Definicję stanu cywilnego** określono w ustawie. Stanowi ona, że stanem cywilnym jest sytuacja prawna osoby wyrażona przez cechy indywidualizujące osobę, kształtowana przez zdarzenia naturalne, czynności prawne lub orzeczenia sądów albo decyzje organów, stwierdzona w akcie stanu cywilnego.

W związku ze sporządzeniem aktu urodzenia **stan cywilny określają**: nazwisko, imię (imiona), płeć, miejsce i data urodzenia oraz indywidualizacja rodziców, ale nie inne

podlegające wpisowi dane wymienione w ustawie. J. Litwin podkreślił, że są to nie tylko cechy charakteryzujące sytuację danej osoby w rodzinie, ale także jej sytuację czysto osobistą, taką jak wiek, imię, płeć²².

W akcie stanu cywilnego określa się stan cywilny osoby jako sytuację tej osoby w odniesieniu do małżeństwa: panna, kawaler, zamężna, żonaty, rozwiedziona, rozwiedziony, wdowa, wdowiec.

Nazwiskiem rodowym jest nazwisko zamieszczone w akcie urodzenia, a nazwiskiem jest nazwisko zamieszczone w akcie małżeństwa lub akcie zgonu; nazwiskiem osoby, która nie zawarła związku małżeńskiego, jest nazwisko rodowe.

Nazwiska i imiona cudzoziemców ustala się na podstawie dokumentu podróży lub innego dokumentu potwierdzającego tożsamość i obywatelstwo, a nazwiska i imiona rodziców dziecka i nazwisko dziecka cudzoziemców ustala się na podstawie dokumentu podróży lub innego dokumentu potwierdzającego tożsamość i obywatelstwo rodziców.

Miejscem zdarzenia jest miejscowość, w której nastąpiło urodzenie, zostało zawarte małżeństwo albo nastąpił zgon, lub znaleziono zwłoki.

2.4. Zasady prowadzenia aktów i rejestrów stanu cywilnego

Akty i rejestry stanu cywilnego prowadzone są w **urzędach stanu cywilnego**. Urząd stanu cywilnego tworzony jest na terenie gminy lub wspólnie dla kilku gmin (lub też tworzonych jest kilka urzędów na obszarze jednej gminy). **Gmina stanowi okręg rejestracji stanu cywilnego**. Urząd stanu cywilnego tworzony jest przez wojewodę. Kompetencje wojewody do kształtowania okręgów rejestracji stanu cywilnego wynikają z faktu, że czynności gmin z zakresu rejestracji stanu cywilnego są **czynnościami zleconymi z zakresu administracji rządowej**.

20

Wpisy do aktów stanu cywilnego i akt rejestrów dokonywane są na podstawie zgłoszenia zdarzenia podlegającego rejestracji (np. zgłoszenia urodzenia) lub na podstawie zanotowanego zdarzenia, które miało miejsce w urzędzie stanu cywilnego (np. zawarcia małżeństwa), albo zawiadomienia organu administracji.

Rejestr stanu cywilnego jest prowadzony w systemie teleinformatycznym. Wpisu w rejestrze dokonuje kierownik lub zastępca kierownika USC.

21

²² J. Litwin, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 1961, s. 15 i n.

Akty stanu cywilnego oraz akta zbiorowe rejestracji stanu cywilnego kierownik urzędu stanu cywilnego przechowuje przez okres:

- 1) 100 lat – akty urodzenia oraz akta zbiorowe rejestracji stanu cywilnego dotyczące aktu urodzenia;
- 2) 80 lat – akty małżeństwa, akty zgonu oraz akta zbiorowe rejestracji stanu cywilnego dotyczące aktu małżeństwa i aktu zgonu.

Powyższe okresy są liczone od końca roku kalendarzowego, w którym nastąpiło sporządzenie aktu stanu cywilnego. Jeżeli osoba, której dotyczy akt urodzenia lub akt małżeństwa, żyje dłużej niż okres przechowywania tego aktu przez kierownika urzędu stanu cywilnego, akt jest przechowywany do czasu sporządzenia dla tej osoby aktu zgonu lub zarejestrowania informacji o zgonie tej osoby. Po upływie tych okresów akty stanu cywilnego oraz akta zbiorowe rejestracji stanu cywilnego kierownik urzędu stanu cywilnego przekazuje w ciągu 2 lat do właściwego archiwum państwowego. Akta zbiorowe rejestracji stanu cywilnego zabezpiecza się przed uszkodzeniem, zniszczeniem, utratą oraz przed nieuprawnionym dostępem do nich osób trzecich. Akta te, sporządzone na piśmie utrwalonym w postaci papierowej, przechowuje się w archiwum urzędu stanu cywilnego, w miejscu zapewniającym ich zabezpieczenie, a w razie potrzeby poddaje się konserwacji. Mogą one być wnoszone poza urząd stanu cywilnego za zgodą wojewody wyrażoną w drodze postanowienia lub w przypadku niebezpieczeństwa zagrażającego tym aktom.

Z rejestru stanu cywilnego mogą być wydawane **odpisy zupełne** lub **skrótowe aktów stanu cywilnego** oraz **zaświadczenia**. Prawo do ich uzyskania mają organy państwowe, osoby, których stan cywilny jest stwierdzony w aktach, małżonkowie, zstępni i wstępni, rodzeństwo, przedstawiciel ustawowy, opiekun oraz osoby i organizacje, które wykażą w tym interes prawny. Obowiązuje tu **zasada ograniczonej jawności formalnej rejestru i aktów stanu cywilnego**.

- 22 **Nadzór nad rejestracją stanu cywilnego** sprawuje właściwy miejscowo wojewoda. Jest on też organem odwoławczym od decyzji administracyjnych z zakresu rejestracji stanu cywilnego.

Nadzór nad działalnością wojewody sprawuje minister właściwy do spraw wewnętrznych. Sprawowanie nadzoru przez ministra polega w szczególności na:

- 1) przeprowadzaniu kontroli, w tym na badaniu:
 - a) prawidłowości prowadzonych przez wojewodę postępowań administracyjnych,
 - b) terminowości załatwiania spraw z zakresu rejestracji stanu cywilnego;
- 2) kształtowaniu jednolitej polityki w zakresie rejestracji stanu cywilnego i kontroli wykonywania ustalonych sposobów postępowania.

2.5. Zasady rejestracji stanu cywilnego

Rejestracja stanu cywilnego jest **systemem obligatoryjnych i ciągłych zapisów** zdarzeń charakteryzujących stan cywilny. Fakty, które podlegają rejestracji przez kierownika urzędu stanu cywilnego, zostały określone w przepisach Prawa o aktach stanu cywilnego. 23

Czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego innych niż akty stanu cywilnego dokonuje się w formie decyzji administracyjnej albo czynności materialno-technicznej. Odmowa dokonania czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego następuje w formie decyzji administracyjnej.

Można wyróżnić **trzy systemy rejestracji** stanu cywilnego:

- 1) system rejestracji świeckiej, prowadzonej przez organy świeckie;
- 2) system rejestracji wyznaniowej, kościelnej – przy nadzorze organów państwowych;
- 3) system rejestracji mieszanej, prowadzonej równolegle przez organy świeckie i wyznaniowe pod nadzorem państwa.

W obecnym stanie prawnym system rejestracji urodzeń i zgonów prowadzony jest w systemie świeckim, natomiast rejestracja małżeństw zawiera element mieszany od czasu podpisania 28.07.1993 r. Konkordatu między Stolicą Apostolską a Polską²³. 24

Z przepisów Prawa o aktach stanu cywilnego wynikają podstawowe **zasady rejestracji stanu cywilnego**:

- 1) zasada laicyzacji (sekularyzacji) – oznacza rejestrację stanu cywilnego przez organy świeckie (rejestracji dokonuje się w księgach prowadzonych w urzędach stanu cywilnego); ewidencja przez organy wyznaniowe prowadzona jest tylko do celów religijnych;
- 2) zasada prawdy obiektywnej – stan cywilny osoby stwierdza się na podstawie aktów stanu cywilnego oraz akt zbiorowych rejestracji stanu cywilnego. Akty stanu cywilnego stanowią wyłączny dowód zdarzeń w nich stwierdzonych, a ich niezgodność z prawdą może być udowodniona jedynie w postępowaniu sądowym;
- 3) zasada powszechności – rejestracja obejmuje wszystkie zdarzenia kształtujące stan cywilny osób;
- 4) zasada terytorialna – właściwość terytorialną wyznacza miejsce zdarzenia; kierownik USC właściwy dla m.st. Warszawy rejestruje: małżeństwo zawarte przed konsulem; urodzenie oraz zgon na polskim statku morskim lub powietrznym, okręcie wojennym lub wojskowym statku powietrznym; zgon żołnierza w czynnej służbie wojskowej i innej osoby przydzielonej do jednostki wojskowej, poległych lub zmarłych w związku z działaniami wojennymi; w przypadku stwierdzenia zgonu albo uznania za zmarłego w postępowaniu sądowym, zgon rejestruje kierownik urzędu stanu cywilnego właściwy dla m.st. Warszawy;

²³ Dz.U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318.